

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΟΥΚΟΥΡΑΒΑΣ

10 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1878

Η Κουκουράβα χωρίον εις τὴν ΒΔ ὑπῶρειαν τοῦ Μαυροβουνίου δὲν εἶχεν ἐπαναστατήσει, διότι, εὐρισκομένη ἐν τῷ ἐσωτερικῷ, δὲν ἠδύνατο νὰ κινηθῆι φοβουμένη τὴν τρίωρον ἀπέχουσαν Ἀγυιάν, ὅπου οἱ Τούρκοι ἦσαν πολλοὶ — καὶ τὰ τουρκικὰ χωρία Κιρμιλή - Δουγάνη - Γερακάρη - Τουρκοχώρι, καὶ τὸ Ἀληφακλάρ ἰδίως, πού κατφεύγειτο ἀπὸ φανατικούς Τούρκους. Καὶ δὲν εἶχον ἀδικον, ὡς ἀπεδείχθη, διότι ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἐξ Ἀγυιᾶς ἐφθασεν ἐκεῖ ὑπὸ τὸν Ἀμουσαγα, ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τῶν ἐντοπίων Τούρκων τῶν χωρίων τῇ παροτρύνσει τῶν βέηδων καὶ δὴ τοῦ αἰμοχαροῦς Ἰμβριάμαγα (ἰδιοκτήτου τοῦ Κιρμιλή — ὅστις ἐξῆσε καὶ ἐν ἐλευθέρᾳ Θετταλίᾳ ἡσύχως, καὶ εἶχε τὴν ἀξίωσιν νὰ καταλάβῃ τὴν ἡμίσειαν περιφέρειαν Κουκουράβας ὀριστικῶς — διότι τὴν κατεκράτει ἐπὶ Τουρκοκρατίας — ἀλλ' ἔχασε τὴν δίκην δικαίως).

Οἱ ἐκ τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος ἐλθόντες ἐπαναστάται — καὶ διεγείραντες τὰ ἄλλα χωρία τῆς Θεσσαλίας — εἶχον ἔλθει εἰς τὸ Κεραμίδιον - Σκλήθρον, ὁπόθεν περὶ τοὺς 80 ἐκ Κεραμιδίου ὑπὸ τὸν λεοντόθυμον Γεώργ. Γιαννάκη καὶ Κωνστ. Ἀβραάμ καὶ περὶ τοὺς 40 ἐκ Σκλήθρου ὑπὸ τὸν Γεώργ. Κωνσταντὸν καὶ Κωνστ. Κουνετᾶν ἠνώθησαν ἐν Βουλγαρινῇ μετὰ τοὺς ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Κολωνιάτην ἢ Τσιλιπίτσαρη ἐπαναστάτας.

Ἐν Βουλγαρινῇ εὐρισκόμενοι οἱ ἄνω ἐπαναστάται ἔμαθον ὅτι ἦλθε στρατὸς ὀλίγος ἐν Κουκουράβα προτιθέμενος νὰ προχωρήσῃ. Ὁ Τσιλιπίτσαρης διέταξε τοὺς μὲν ὑπὸ Γ. Γιαννάκη καὶ Ἀβραάμ Γ. Κωνσταντὸν καὶ Κωνστ. Κουνετᾶν μαζί με πολλοὺς Βουλγαρινιάτας, ὧν ἐξεῖχον οἱ Γρηγόριος Τζίκας, Νικόλαος Βασβανῆς, Γεώργιος Παπαθανασίου, Θεοδ. Μπαλταγιάννης, Ἰωάν. Παπαγεωργίου, Δημήτριος Μακρῆς καὶ Ἀθαν. Εὐσταθίου νὰ μεταβῶσι διὰ τῆς Μονῆς Καμπάνας καὶ φθάσωσι στὸ Ἀνατολικὸν τῆς Κουκουράβας καὶ ὀχυρωθῶσιν, ἀφοῦ συνεβούλευσε νὰ μὴ πυροβολήσωσι, ἂν δὲν ἀκούσωσι τὸ σῶμά του νὰ μάχηται, αὐτὸς μετὰ τοὺς ἄνδρας τὸν καὶ μετὰ τοὺς καπετὰν Γαρέφην, Κατσούδαν, Κωνστ. Χαρίσην καὶ Παπακώσταν Ἰατρὸν ἐφθασαν πρὸς τὴν ΝΑ ἄδενδρον πλαγιὰν τῆς Κουκουράβας.

Οἱ ἐλθόντες διὰ Καμπάνας ἐφθασαν καὶ κατέλαβον ἕνα λοφίσκον Α. τῆς Κουκουράβας «Κοτρῶν» λεγομένην, διότι ἔχει ἕνα βράχον μεγάλον (ὃν συνήθως οἱ χωρικοὶ ὀνομάζουσι κοτρῶνι) καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ εἶχον τοὺς Τούρκους ἀπὸ κάτω τῶν. Βεβαίως οἱ Τούρκοι εἶχον ἔλθει καὶ ἦσαν πάρα πολλοί, φαίνεται, καὶ ἔστησαν μάλιστα καὶ ἕνα κανόνι σ' ἕνα λοφίσκον «Ἀλίκον» λεγόμενον παρὰ τὸν Ἀγ. Ἀθανάσιον ἐξωθεν τοῦ χωρίου, ὁπόθεν ἠδύνατο νὰ βάλλωσι πρὸς τοὺς ἐναντι ἐλθόντας ἐπαναστάτας, ὡς λέγεται, μιά ἢ δύο φορὰς τῶρριψαν· ἴσως χάλασε, ἴσως δὲν ἔκαμε τίποτε.

Πότε ἤρχισεν ἡ μάχη δὲν ἔμαθον. Ἐκ τῶν Τούρκων πολλοὶ εἰσήλθον στὸ χωριό, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἐντρομοὶ ἐκλείσθησαν ἐν ὀρισμέναις οἰκίαις ἀνὰ πολλοὶ μαζί ἐρχόμενοι τὴν νίκην στοὺς Ἕλληνας, γιὰ τὴν ἡξερῶσαν τὴν κατὰ τοὺς περιμένας — ὅπερ καὶ ἐγένετο!

Ἐνθυμοῦμαι — καίτοι μικρὸς — στὸ σπιτί μας πού ἦσαν μαζεμέναι πολλὰ οἰκογένεια, διότι ὁ πατήρ μου ἡξεurre τὴν Τουρκικὴν καὶ ἐγνώριζε τὸν Ἰμβριάμαγα καὶ ἦτο μεγάλο τὸ σπιτί μας καὶ στὴν ἄκρια. Ἐνθυμοῦμαι πού μᾶς ἔβαζαν αἱ μητέρες μας νὰ παρακαλοῦμεν τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Παναγίαν νὰ βοηθήσῃ τοὺς δικούς μας καὶ μᾶς ἔδειχναν ἀπέναντι (φαίνονταν καθαρά) τοὺς ἐπαναστάτας στὴν πλαγιὰ «Μπράτσο Μυγδαλιὰ» ἄνωθεν τῆς νῦν οἰκίας τοῦ Γεωργίου Δημ. Κουτσοδόνη — καὶ μᾶς ἔδειχναν τὸν Τσιλιπί-

τσαρην πού πολεμοῦσε ὄρθιος καίτοι ἐτουφεκίζετο βροχηδὸν ἀπὸ τοὺς Τούρκους· μᾶς ἔλεγον ὅτι εἶχε τίμιον ξύλον.

Ὡς συμπεραίνω ἡ μάχη θὰ ἤρχισεν περὶ τὸ μεσημέρι — καὶ ἐπολέμουν οἱ ἐξωθεν ἐπαναστάται τοὺς ἐντὸς τοῦ χωρίου Τούρκους στὸ μέσον, ὅπου τὸ Κοινὸτ. οἰκίημα τώρα, διότι ἔβλεπον ἀλλήλους — δὲν εἶνε ἡ ἀπόστασις μεγάλη. Ἐλαβον θάρρος μάλιστα μερικοὶ καὶ εἰσήλθον σὲ μερικά σπιτία, ἐνθαρρύνοντες τοὺς ἐνοίκους, διότι ὁ Τσιλιπίτσαρης δὲν ὑπελόγησε καλῶς τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ἦσαν ἴσως περὶ τοὺς χιλίους ἔχοντες καὶ ὀλίγον ἵππικόν. Ἐνῶ ἐγένετο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ μάχη, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων χωρὶς νὰ ἐννοηθῆ, ἐνῶ διέταξε ἐπίθεσιν πρὸς τοὺς ἐν Μπράτσο Μυγδαλιὰ καὶ Κοτρῶνι ἐπαναστάτας, ἀπέσπασε δύο τμήματα στρατοῦ (διότι τότε ἐνόησεν ὅτι οἱ ἐπαναστάται ἦσαν ὀλίγοι ἀπέναντι τῆς ἰδικῆς του) καὶ τὸ μὲν ἐν ἔστειλε ἐκ δεξιῶν του κάτωθεν τῶν οἰκιῶν τοῦ χωρίου, ὁπόθεν ἄορατον ἐφθασε εἰς τὰ ἀριστερὰ τοῦ Τσιλιπίτσαρη — καὶ μικροῦ δεῖν νὰ ὑπερεφαλᾶγγιζε — καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ πρὸς δασώδη τινὰ ἔκτασιν πρὸς τὸ Λειβαδάκι χωρὶς νὰ πάθῃ ζημίαν — ἐκτὸς ὀλίγων πληρωθέντων, τὸ δὲ ἄλλο ἐξ ἀριστερῶν του καὶ διὰ δασώδους τινὸς ἐκτάσεως ἐφθασε τοῦτο ὀπισθεν τῶν παρὰ τὸ Κοτρῶνι πολεμούντων ἐπαναστατῶν πρὸς τοὺς ἐπιτιθεμένους ἐκ τῶν ἔμπροσθεν Τούρκους ἵνα τοὺς παραπλανήσουν μὲχρις ὅτου φθάσουν ἐκεῖνοι!

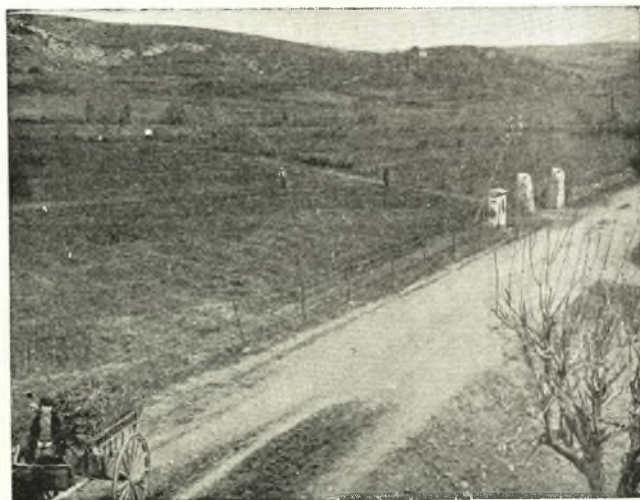
Τὸ λυπηρὸν εἶνε ὅτι οὗτοι δὲν ἔλαβον γνῶσιν ὅτι οἱ ὑπὸ τὸν Τσιλιπίτσαρη ὑπεχώρησαν, ὅστις δὲν εἶχε τὴν πρόνοιαν νὰ τοὺς εἰδοποιήσῃ!

Καὶ ἐκπληκτοὶ βλέπουσι ὀπισθεν τῶν Τούρκους ἐπιπίπτοντας! καὶ ἀκούουν τὰς λέξεις «ντοῦρ μπέ», «μπράκ μπέ», «Τεσλίμ μπέ».

Εὐτυχῶς νύκτωσε καὶ τὸ μέρος εἶνε δασώδες ἀπὸ τὰ λεγόμενα πουνάρια καὶ ἤρχισαν νὰ ὑποχωροῦν πηδῶντες τὲς πατλιές! καὶ τρυπῶνοντες στὰ ρεματάκια καὶ κατῶρθωσαν τρομαγμένοι νὰ διαφύγωσι τὴν κύκλωσιν, πρὸς τὸ βουνό, κ' ἐκεῖθεν στὴν Καμπάνα, πολλοὶ ἔπειτα ἐγύρισαν στὰ χωριά τῶν.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν, στὴν θέσιν «Κοτρῶν» ἐφονεύθη ὁ Γεώργ. Κωνσταντὸς ἐκ Σκλήθρου καὶ ἐπληρώθη ὁ Κωνστ. Κουνετᾶς ἐπίσης ἐκ Σκλήθρου, ὅστις δὲν ἠδύνατο νὰ φύγῃ ὁ δυστυχὴς καὶ τὸν ὁποῖον συνέλαβον οἱ Τούρκοι ἐκεῖ,

ΑΓΙΑ : Πεδίον μαχῶν κατὰ τὸν πόλεμον 1878

τόν έβασάνισαν ποικιλοτρόπως — και τόν κατεκρεούργησαν!! Και έτσι έτελείωσαν ό πόλεμος, νικηθέντων τών ίδικών μας. Και ήτο επόμενον, άφοϋ οί Τούρκοι ήσαν πολλοί οί δε επαναστάται όλιγώτεροι και άνευ σχεδίου, πολεμούντες και θαρραλέως. Έννοείται, ότι από τούς Τούρκους έφονεύθησαν πάρα πολλοί, τούς όποιους τήν άλλην ήμέραν έθαψαν, και τούτο ίσως εξηγγίωσε τούτους νά φερθώσιν άγριώτατα πρός τούς κατοίκους τού χωρίου πού δέν έπταιον, πού δέν έλαβον μέρος, και ήσαν κλεισμένοι στα σπίτια των!

Τό μόνον κακόν πού έκαμαν είναι, αί παρακλήσεις πού έκαμον στόν Θεόν των νά τούς σώση από τά χέρια τού άγά, όστις επί αιώνας τούς έβασάνιζε — αλλά και αυτό τό έπλήρωσαν!

Δυστυχισμένη Έλλάς, πόσον αίμα έχυσες γι' αυτό!

Οί Τούρκοι τό βράδυ αυτό, μη γνωρίζοντες άν έφυγον οί επαναστάται δέν ετόλμησαν νά επιδοθούν στην λεηλασίαν — ώς μοι διηγείτο ό πατήρ μου.

Τό βράδυ αυτό κάποιοι νιζάμιδες ήρθαν (μοι έλεγεν ό πατήρ μου) στό σπίτι μας και κτυπούσαν τήν πόρτα νά μπούν. Ημείς από μέσα τρέμαμε. Βγαίνω στό παραθύρι και βλέπω στό δρόμο τόν Ίμβριαμάγα (τού Κιρμιλή). Τόν φωνάζω τούρκικα νά μάς γλυτώση και, είνε αλήθεια, — ήρθε και έσπρωξε τούς κτυπώντας Τούρκους κάτω από τό ντουβάρη (εις ψηλός τοίχος τής αυλής μας) αυτό και έτσι τό βράδυ γλυτώσαμε.

Ξημέρωσε και τότε πλέον ήσυχοι οί Τούρκοι άρχισαν νά μπαίνουν στα σπίτια (πού τάνοιγεν ό κόσμος μόνος) και ζητοϋσαν ρύζι, μέλι και άρπαζαν ό,τι τούς άρεζε! Στο σπίτι μας ήρθαν πολλοί, γιατί είδαν τά μελίσσια μας (είχε πολλά ό πατήρ μου περι τά 150) στό μελισσομάνδρι, και κατέβηκα και τούς άνοιξα. Μ' άρπαζαν, μ' έβαλαν καταή σαν νά με κόψουν. Η μάνα σας εκεί και σεις μικροί τριγύρω κλαίγατε, ό δε μεγαλείτερος άδερφός σας ό Στέργιος από τόν φόβον απέθανε! Και μ' άφησαν ύστερα. Ο Στέργιος μας ήταν τότε 10 χρονών. Άνέβηκαν στ' άπάνω πάτωμα βρήκαν μέλι στα πιθάρια, λάδι, ρεβίθια, αλεύρι, (διότι είχα μπακαλίκι στό σπίτι) και άναψαν φωτιά, έβαλαν τή γάστρα άνάποδα, καβούρτζαν ρεβίθια, κι' έτρωγαν, έφκιασαν χαλβάδες κι' έτρωγαν με τά χέρια, σα λυσοιαγμένοι, και άρπαζαν πολλά πράγματα. Ύστερα κατέβηκαν στό μελισσομάνδρι και έπαιρναν ένα-ένα μελίσσι, τό γύριζαν άνάποδα, έρριχναν νερό κι' έπνιγαν τσ' μελίσσει, κι' ύστερα έπαιρναν τό μέλι στ' άγγεία, στα χέρια!! Τά πλείότερα άναποδογύρισαν

ΑΓΙΑ : Θέσις ένθα διεξήχθησαν συμπλοκαι

και τά χάλασαν! Πώς δέν τσ' έτρωγαν οί μελίσσει; Όταν γυρίσαμε δε βρήκαμε κανένα.

Αυτά λοιπόν έκαμαν οί Τούρκοι, παιδί μου, κ' ήμείς στόν κάτω νουντά κλαίγαμε τόν Στέργιο ώρες μοναχοί μας. Πώς νά τόν θάψωμε όμως; Όλο τό χωριό άνω-κάτω! Άλλοι έφευγαν, άλλοι τρυπωμένοι στα σπίτια τους. Ποϋ νά βρεθή παπās ή άλλος κανέναν;

Σκέφθηκα τή Λάμπρινα (μιά γυναίκα γειτόνισσα, πού ήτο λιγάκι γενναία) τρέχω και τή φωνάζω νά με βοηθήση, γιατί ή μάνα σ' ήταν λεχοϋσα, είχε γεννήσει τόν άδερφό σου Θανάση.

Έρχεται ή καημένη, παίρνει ένα τσαπί και ένα φκυάρι, μπροστά αυτή, κοντά εγώ με τόν Στέργιο πεθαμένο στόν ώμόν μου, και τραβοϋμε για τήν εκκλησιά. Στον δρόμον βρήκαμε πολλούς Τούρκους, άλλ' είνε αλήθεια, δέν μάς πείραξαν. Μερικοί και μάς λυπήθηκαν, στέκονταν και μάς κύτταζαν παραπονετικά. Φθάσαμε στην εκκλησιά, μπήκαμε στό νεκροταφείο, άφησα τόν Στέργιο στην άγκαλιά τής Λάμπρινας, έσκαπα τόν τάφον, τόν βάλαμε μέσα, κι' έτρεξα στό σπίτι μας. Στο δρόμο, έμαθα ότι πολλοί έφυγαν.

Τό βράδυ έτοιμάστηκα κ' εγώ, μάζευσα μερικές καρπέτες, στρωσίδια και λίγο αλεύρι και μερικά χρήματα πού τά είχα κρυμμένα και τό πρωί ξεκινήσαμε με τή μάνα σου και τά πέντε παιδιά πού ήσαν, άλλα πεζά κι' άλλα στα δύο γαϊδουράκια μας για τήν Βουλγαρινή από τόν άπάνω δρόμο από τό λιβαδάκι δηλ., πού ήμποροϋσες νά περάσης από τό Άληφακλάρ.

Ηρθαμε στη Βουλγαρινή πού νόμιζα νά βρω τούς συγγενείς τής μάνας σου (ήτο από τή Βουλγαρινή), νά ήσυχάσωμε λιγάκι, αλλά κι' αυτούς τούς βρήκα στό ποδάρη, γιατί ήρθαν οί επαναστάται και έμαθαν ότι οί Τούρκοι από τήν Κουκουράβα θάρθουν εκεί, και γι' αυτό, μόλις φθάσαμε, φάγαμε λιγάκι και ξεκινήσαμε με αυτούς για τό Κεραμίδι.

Άλλά και κει δε βρήκαμε ήσυχία· είχε φύγει όλον τό χωριό για τή Ζαγορά. Και μείς τότε κοντά. Πήγαμε στό Βένετο κι' από κει για τή Ζαγορά, πού είνε ό δρόμος μακρινός, αλλά και όλο γκρέμια! Τά θυμάμαι και τρέμω! Πώς τόν περάσαμε; Πώς σās πήγα, πού ήσασταν μικρά κάτω από όκτώ χρονοϋ, άλλοτε στα γαϊδουράκια, άλλοτε στόν ώμο μου κι' άλλοτε πεζοί! Μπορούσατε· ας ήσασταν μικροί. Φθάσαμε στη Ζαγορά. Έκει μάς δέχθηκεν ό κόσμος, μάς έδωσαν σπίτια και ψωμί, γιατί δέν είχαμε! — Μείναμε παραπάν' από δύο μήνες, και περάσαμε καλά. Ύστερα ήρθε κει με τά καράβια ό Χοβάρ Πασάς πού τόν δέχθηκαν καλά οί Ζαγοριανοί, τόν περιποιήθηκαν και τόν παρεκάλεσαν και για μάς πού είμασταν από διάφορα χωριά: Κεραμίδι, Σκληθρο, Βουλγαρινή, Κουκουράβα, και μάς έδωσε χαρτιά (σαν άμνηστεια) ότι είμασταν ελεύθεροι νά γυρίσωμε στα χωριά μας και στα σπίτια μας. Και πραγματικώς γυρίσαμε και ήρθαμε στό χωριό μας πού βρήκα τό σπίτι μας έρμο κι' άρχισα από τήν αρχή νά κάμω καινούργιο νοικοκυριό! Ό,τι έπαθα, σχεδόν τά ίδια έπαθε όλο τό χωριό. Μόνο πού δέν έχασαν οί άλλοι άνθρωπο, αλλά τί νά γίνη; Αυτό ήταν τό θέλημα τού Θεοϋ. Νά σ' είπω και τήν αλήθεια; Όταν μετά 3 έτη ήρθε τό έλληνικό, τά ξεχάσα όλα, γιατί μάς ήρθε ή ελευθερία, γιατί κοιμάσαι ήσυχα και πηγαίνεις άφοβα όπου θέλεις; Ποϋ νά ήσαν τότε; Έτσι μοι τά διηγήθη ό μακαρίτης πατήρ μου όταν είχαν πρωτοδιορισθή διδάσκαλος στην Κουκουράβα τῷ 1893 — και τά ένθυμοϋμαι καταλιπτώς, γιατί μ' έκαμαν έντύπωσιν, και αναγράφω ήδη ίνα περισωθώσι.

Έν Κεραμιδίῳ τῇ 15 Ίανουαρίου 1930

ό Έγγονος
ΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΚΟΥΡΔΟΥΜΠΗ
ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΔΗΜ. ΠΑΠΑΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ
 Δημοδιάσκαλος εκ Κουκουράβας